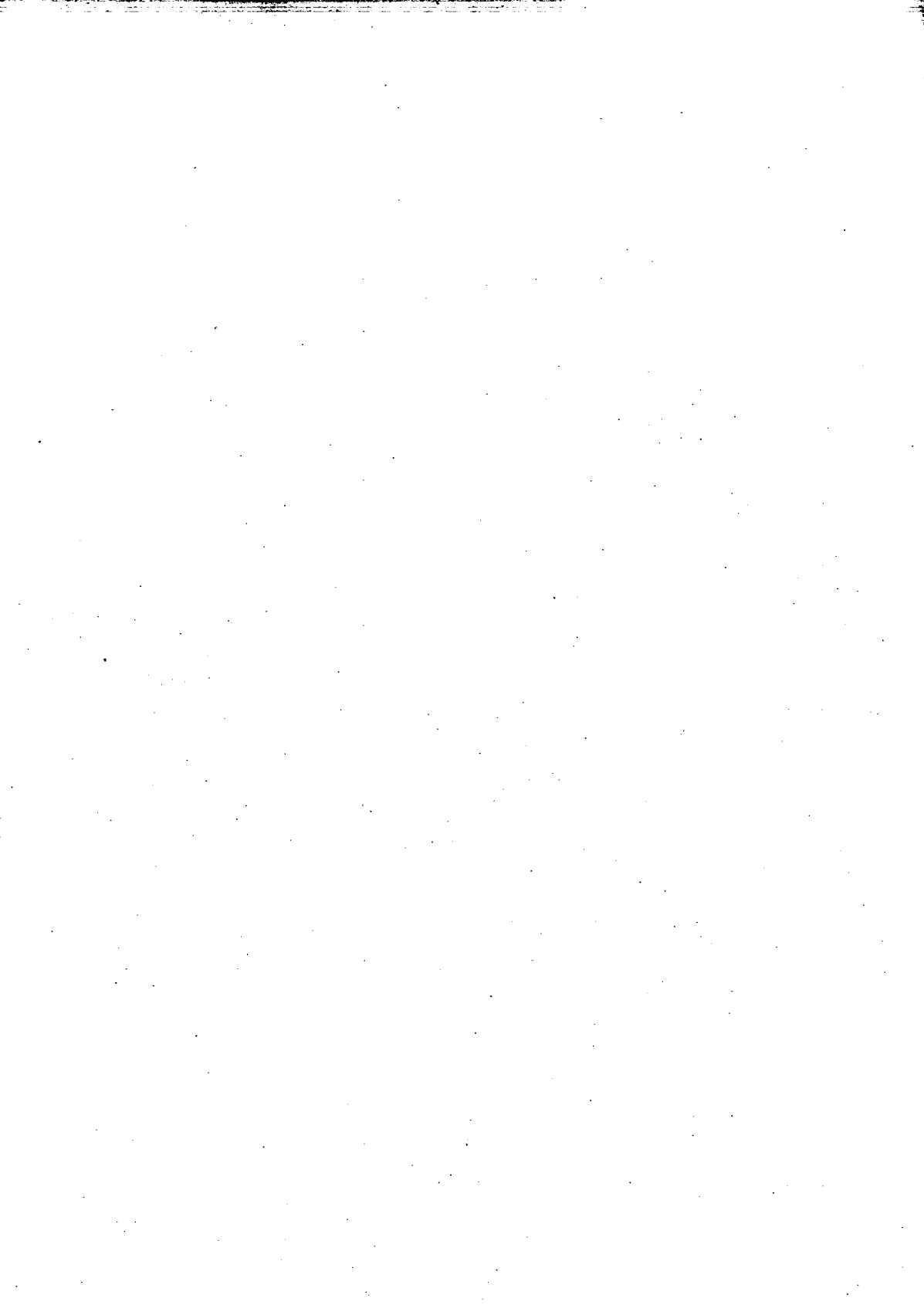

**ADATOK A TANULÓK ISKOLÁHOZ VALÓ VISZONYÁNAK
PSZICHOLÓGIAI VIZSGÁLATÁHOZ**

Dr. Veczkó József
adjunktus

Az iskolareform időszakában több időszerű probléma mellett szükségessé vált a tanulók iskolához való viszonyának elemző feltárása s ezzel együtt a különböző nevelési és feladathelyzetekből eredő negatív hatásoknak a személyiségfejlődés szempontjából történő pszichológiai vizsgálata. Ennek érdekében feltétlenül indokolt e pszichológiai tényezők természetének megismerése, továbbá olyan módszerek és eszközök kidolgozása, amelyekkel megelőzhető — vagy legalább is csökkenthető — lenne a személyiségre gyakorolt negatív iskolai hatások érvényesülése. E szélesebb körű vizsgálat célkitűzése arra irányul, hogy:

a) Tárja fel a tanulók iskolához való viszonyának általános jellemzőit, jelentősebbnek ítélt motívumait, melyeknek alapján jobban differenciálhatók a vizsgálat fontosabb problémakörei és alapkérdései.

b) Derítse fel a serdülőkori személyiségfejlődést negatívan befolyásoló iskolai nevelési helyzetek legproblématisabb formáit, kiváltó okait és pszichológiai összetevőit.

c) Vizsgálja az iskolai negatív hatások által előidézett személyiségzavarok leggyakoribb típusait.

d) Kutassa a negatív iskolai helyzetek megelőzésének lehetőségeit és az ezekből eredő személyiségzavarok korrigálásának pszichológiai feltételeit.

Dolgozatunk a fentiekben körvonalazott kutatási program bevezetőjeként — mintegy előtanulmányként — az általános iskolai tanulók iskolához való viszonyának vizsgálatát mutatja be. Az iskolához való viszony általános pszichológiai jellemzőinek vizsgálatát mindenekelőtt azért tartjuk szükségesnek, mert a kutatás továbbvitele szempontjából fontos adalékokat várunk tőle a gyermek pozitív, negatív vagy „kétényezős”^{*} állásfoglalásának felderítéséhez. Az iskolához való viszony pszichológiai problémáinak összetettsége és a vizsgálati anyag terjedelme miatt jelen közleményünkben csak a témával kapcsolatos adatok helyzetképszerű feldolgozására s korcsoportonkénti összehasonlítására vállalkozhatunk.

Néhány elméleti és módszertani megfontolás

I. Kiindulásként röviden utalni szeretnénk témánk néhány szakirodalmi összefüggésére:

A pedagógus nevelési módszeréből következő káros pszichológiai hatásokkal foglalkozva Kounin, J. S. és Gump, P. V. (1960) megállapítják, hogy a büntetést gyakran alkalmazó tanárok növendékei között nagyobb arányban fordulnak elő olyanok, akik nem szeretnek iskolába járni, sőt iskolakerülők, agresszívek, nyugtalanok és hanyagok.

Intézetünkben végzett vizsgálatok közül témánkhoz szorosan kapcsolódik Dr. Ágoston György — Dr. Veszprémi László (1967) problémafelvetésben és feldolgozásban érdekes tanulmánya, amelyben azt vizsgálják, hogy a tanár buzdító-dicsérő, bíráló-szidó vagy közömbös magatartása mérhető módon jelentkezik-e a tanulói teljesítmények színvonalában. Meggyőzően bizonyítják, hogy a nehezen megközelíthetőnek vélt nevelési kérdések megfelelő kísérleti eljárások segítségével hozzáférhetővé és mérhetővé válnak.

^{*} „Kétényezős” viszony alatt azt értjük, amikor a tanuló iskolai kapcsolata ugyanazon időszakban az egyes hatásokra pozitív, másokra pedig negatív módon alakul, és ez az ellentét a személyiség integrációs folyamatában sem módosul, sőt rövidebb, hosszabb időre állandósul.

Az iskolai túlterhelés összetevőit, arányait — amelyek jelentősen befolyásolják a gyermekek iskolához való negatív viszonyának alakulását — *Ádám Péter* (1960), *Jausz Béla* (1961), *Kiss Árpád* (1961) vizsgálták. *Lénárd Ferenc* (1961) e probléma egyik leglényegesebb kérdéseként a túlterhelést, a tanulói aktivitás fejlesztésének nem kielégítő színvonalát jelölte meg. *Geréb György* (1962) kísérletekkel és műszeres vizsgálatokkal bizonyítja, hogy az iskolai túlterhelés a gyermeknél fokozott fáradást idéz elő, amely csökkenti a teljesítményét, és nem egyszer pszichikus zavarokat, neurotikus tüneteket okoz. Vizsgálataiból kiderül, hogy a kedvezőtlen kimenetelű kompenzációs kísérletek — pihenés, alvás stb. — pedig csak tovább rontják az iskolához kapcsolódó pozitív viszonyt.

Az iskolához való viszony alakulásában igen fontos tényező a pedagógus személyisége. Sajnos, e tényezőben is találhatók olyan elemek, amelyek a tanulók iskolához való viszonyulását negatívan befolyásolják. Egyik ilyen hatástényező, hogy még sokszor a tapasztalt pedagógusok is keveset tudnak a tanulók egymáshoz való személyes kapcsolatainak valódi jellegéről. Többek között e problémával is foglalkozik *Dr. Duró Lajos* (1964). Más vonatkozású, de számunkra jelentős problémát elemez, amikor felhívja a figyelmet az affektív szféra helytelen irányú fejlődésére azoknál a gyermekeknél, akik valamilyen elégedetlenség hatására effektív élményeket és negatív viselkedési formákat mutatnak (makacsság, sértődöttség, agresszivitás stb.).

Az oktatási módszerek által előidézett pszichológiai problémákra utalva *Galperin, P. J. A.* — *Zaporozsec A. V.* és *Elkonyin D. B.* (1964) megállapítja, hogy az iskolai oktatás jelenlegi módszerei nem elég hatékonyak. Igen nagy eltérés mutatkozik a tanulmányi eredmények tekintetében, ami abból is ered, hogy a legjobb és leggyengébb tanulók számára kedvezőtlen, kényszerű tanulási tempót diktálnak, és komoly pedagógiai selejtre (különböző okú lemaradásra, sőt súlyosabb esetben az iskolából való kimaradásra) vezetnek.

Különböző iskolai élethelyzetekben megnyilvánuló pszichikus tenzió alakulását vizsgálja *Forrainé Dr. Bánlaki Erzsébet* (1965 a,b), különös tekintettel a 7—9 éves tanulók szorongásának tanulmányozására. Kutatja továbbá a különböző értelmi fejlettségi szinten lévő tanulók teljesítményét a sajátosan szervezett, szorongást előidéző feladathelyzetekben.

Az oktatás technikai eszközeinek hiányosságaival és a tömegoktatás problémáiból adódó nehézségekkel kapcsolatban tanulságosak *Berg A. I.* (1964) arra vonatkozó megállapításai, hogy az oktatás gyakran rendkívül kis hatékonysággal és nagy idővesztéssel valósul meg, a tanulók nem egyszer unatkoznak, vagy szórakozottság benyomását keltik. Sok tanuló teljesen passzív, haszon nélkül tölti a drága időt az osztályban anélkül, hogy valamit is csinálna. Ez az állapot kimerítőleg hat az előadóra és zavarja a tanulókat is. A tanulóknak az osztályban tanúsított passzivitását a pedagógusok gyakran a házi feladatok kiadásával igyekeznek kiegyenlíteni, ami a kifáradt tanulók számára csak felesleges megterhelést jelent.

Az „iskolai túlsúlyú” hatások pozitív és negatív sajátosságaival először *Dr. Gegesi Kiss Pál* és *P. Liebermann Lucy* (1963, 1965, 1966) foglalkozott. Klinikai megfigyelések és egyéni monografikus vizsgálatok segítségével tanulmányozták a pszichikai károsulások leggyakoribb formáit és a belőlük származó személyiségzavarokat. Témánk szempontjából különösen fontosnak tartjuk azt, hogy a negatív iskolai hatások feltárásával és a személyiségzavarok pszichológiai összetevőinek ismertetésével javaslatot tesznek a megelőzésre, és differenciáltan foglalkoznak a korrigáló nevelés feladataival is.

Problémafelvetésünkhöz legközelebb áll *Surányi Gábor* (1966) tanulmánya, amelyben a tanulók iskolához való viszonyát vizsgálja gyermekvallomások alapján. Tanulói

válaszok segítségével keresi az iskolai élet rendjéről, felszereléséről, a közösségi életéről, az oktatói és nevelési követelmények szintjéről, a bánásmódról, a tanár-diák viszonyról kialakult legtipikusabb véleményeket és azok forrásait.

Problémafelvetésünkkel kapcsolatos pedagógiai és pszichológiai tanulmányok vázlatos számbavétele — részletesebb elemzés nélkül is — felhívja a figyelmünket arra, hogy az iskolához való viszony nagyon *komplex* és sok vonatkozásban még *nem eléggé differenciált kategória*. Általános tendenciaként jelentkezik az a törekvés, hogy a szerzők rendszerint a probléma egy-egy vonatkozását tárják fel, többnyire nem is önálló problémaként, hanem egy szélesebb összefüggést vizsgáló kérdés részleteként. A különböző elméleti és módszertani megfontolásokból eredő vizsgálatok részeredményei kétségtelenül értékes hozzájárulást jelentenek témánk sokoldalúbb kidolgozásához.

2. Szükségessé vált továbbá, hogy az iskolához való viszony és a személyiség szerveződésének néhány olyan általános összefüggésére is utaljunk, amelyeknek vizsgálatunkban meghatározó szerepük volt. Az iskolát a személyiség fejlődésének egyik legfontosabb feltételeként fogjuk fel. Ugyanakkor nem tévesztjük szem elől, hogy a tanulók személyiségének fejlődésében, (alakulásában) komplex külső és belső, iskolai és iskolán kívüli hatásrendszerek integrálódnak. Az „iskolás túlsúlyú” életkorokban azonban — úgy véljük — domináns szerepet játszanak az iskolai hatások. A gyermekek annyiféle konkrét iskolai kapcsolatot hoznak létre, ahányféle hatás éri őket. Azonnal hozzá kell tennünk, hogy ezen sokféle kapcsolatot a személyiség egy egységes jellegű viszonyulássá törekszik integrálni. Így egyes viszonyok vezető, mások alárendelt szerepet kapnak a személyiség általános rendszerében. Az iskolához való viszonyban tehát a személyiség pszichikus funkcióinak, tulajdonságainak és állapotának — e vonatkozásban — összegeződött meggyőződése tükröződik.

Mivel a külső hatások és a belső feltételek meghatározott kölcsönös viszonyban állnak egymással, a gyermek az őt ért iskolai hatásrendszereket személyiségén keresztül egyedileg is feldolgozza; ezek egy részét magáévá teszi, más részét elutasítja. Azon iskolai hatásokkal, amelyekkel a gyermek egyetért, amelyeket magáévá tesz és belső meggyőződésévé alakít, azokkal pozitív viszonyt teremt. Az elutasított iskolai hatásokkal negatív kapcsolat jön létre. Mivel az iskolai hatások is sokfélék, és a gyermekek belső feltételei is különbözők, ezért gyakran megtörténik, hogy ugyanazon tanulók, azonos időben egyes hatásokkal pozitív, másokkal pedig negatív kapcsolatot, összegezetten tekintve: ambivalens viszonyt teremtenek. A kapcsolatok e hármas természete miatt vált szükségessé a „kétértelmű” viszony bevezetése vizsgálatunkba. A személyiség e vonatkozású állapotában a kategóriák (pozitív, negatív) közti ellentétes mozgás átmeneti helyzete tükröződik.

Felfogásunk lényegéhez hozzá tartozik, hogy a kialakult viszonyokat is mozgásban, változásban és fejlődésben vizsgáljuk. Ezért tartottuk szükségesnek, hogy vizsgálatainkat ugyanazon iskolai körülmények között három különböző időpontban (1966. szeptember 1., december 15. és 1967. június 1.) végezzük el. Szükségessé tartottuk, hogy az iskolához való viszony alakulását a gyermekek személyiségfejlődésének különböző életszakaiiban tárjuk fel. Így mindkét korcsoport (kisiskolás és serdülő) problémánk szempontjából jellemző sajátosságait fejlődésében ragadhatjuk meg és hasonlíthatjuk össze.

3. Vizsgálati eljárásként alkalmaztuk a kérdőíves módszert, a dolgoztatást, az egyéni és csoportos beszélgetést. Továbbá felhasználtunk néhány matematikai statisztikai eljárást és módszert. A megkérdezendő tanulók számarányának (minta nagyságának) meghatározását a *konfidencia intervallum* figyelembe vételével végeztük. En-

nek alapján a rétegezett mintavétel adataiból levont következtetéseink megközelítően 95%-os biztonsággal és 0,05 pontossággal, illetve valószínűségi szinttel igazak.

Vizsgálatainkba 1600 városi osztott (I—VIII. o., osztályonként 200 tanuló, 1600 falusi osztott (az előbbi osztálymegosztás szerint), 1600 falusi részben osztott (az előző osztálymegosztás szerint) vontuk be. A fiúk és lányok megosztása minden esetben 50%-os.

Adatfelvételeinket a tanév három különböző időpontjában végeztük. Az első vizsgálat (1966. szeptember 1—5.) alkalmával a tanulókkal az alábbi feladatokat végeztettük el: a) „Újra az iskolában” címmel dolgozatot írtunk azzal a céllal, hogy a tanulói megnyilatkozások alapján tájékozódást szerezzünk mindazokról az érzésekről, gondolatokról, élményekről és problémákról, amelyek a tanévkezdés alkalmával foglalkoztatják őket. b) A dolgozat elkészítése után kérdőívet adtunk a tanulóknak, amely az alsó- és felső tagozat fejlettségi szintjéhez igazodva fogalmazta meg az alternatív kérdéseket. Példaként megemlíti, hogy az első kérdés ez volt: „Szívesen kezded-e az új tanévet”? (Három válaszlehetőséget adtunk: „igen”-t, „nem”-et, „igen is meg nem is”-t.) A megfelelő választ a tanulók aláhúzással jelezték. Az általános iskola I. osztályosait szóban kérdeztük meg. A második kérdésünk: „Miért igen”? A harmadik kérdésünk: „Miért nem”? A második és harmadik kérdésben az első kérdésre adott válaszok okait közölhették. Aki az „igen is meg nem is” választ húzta alá, az a második és harmadik kérdésre is válaszolt. A második és harmadik kérdésre 35—40 válaszlehetőséget is közöltünk, amelyet ugyancsak aláhúzással jelölhetett a tanuló, de lehetőséget adtunk az önálló indokolásra is.

A 35—40 válaszlehetőséget a lapon úgy tipografizáltuk, hogy ez lehetővé tette a válaszok alábbi csoportosítását: a) A tanulmányi tevékenység körébe csoportosuló válaszok; b) A tanár és a diák viszonyából származó indokok; c) A tanár módszerével kapcsolatos megjegyzések; d) A társas kapcsolatok indokai; e) A gyermek iskolai tevékenységével kapcsolatos szülői magatartás. Negyedik kérdésünk, amely az előző három kérdés ellenőrzésére szolgált, így hangzik: „Mit érzel és mire gondolsz ha eszedbe jut az iskola”? A tanuló itt is aláhúzással és kiegészítéssel válaszolhatott. Mind a dolgozatot, mind a kérdőívet névalírás nélkül kértük. E két forrásból gyűjtött anyag alapján — a három mintavételi területnek megfelelően osztályokra bontva — elvégeztük az elemzést. Fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy a négy kérdésre adott válasz együttes összevetése alapján állapítottuk meg az „igen”, a „nem” és az „igen is meg nem is” tényleges választ.

A második — bizonyos mértékig kontroll jellegű — vizsgálatra 1966. december 15—20-a között került sor. Először az első adatfelvételnél alkalmazott kérdőívet töltöttük ki, majd csoportos és egyéni beszélgetéseket folytattunk valamennyi mintavételi terület K, L és N kezdőbetűs nevű tanulóval. E beszélgetések a kérdőív megbízhatóságának ellenőrzésére szolgáltattak tapasztalatot.

A tanulói válaszok elemzése alapján igen jól differenciálható az iskolához való viszony három fő kategóriája: a) Pozitívnak tekintjük azon tanulók iskolához való viszonyát, akik az első kérdésre az „igen”-t húzták alá, és csak a második kérdés válaszlehetőségeiből választottak, vagy e kérdéshez adtak kiegészítést, továbbá a dolgozatuk és a negyedik kérdésre adott válaszaik is az „igen”-t igazolják. b) Negatívnak nevezzük azoknak a tanulóknak az iskolához való viszonyát, akik az első kérdésre a „nem”-et húzták alá; csak a harmadik kérdésre válaszoltak, továbbá a negyedik kérdés válasza és a dolgozat is a „nem”-et igazolja. c) „Kéttényezős” viszonynak azon tanulók feleleteit tekintjük, akik az első kérdés válaszaik közül az „igen is meg nem is”-t húzták alá, válaszoltak a második és harmadik kérdésre is, továbbá a negyedik kérdésre adott válaszaikban is vegyesen fordul elő pozitív és negatív állásfoglalás.

A tanulók iskolához való viszonyának alakulása az első vizsgálat alapján

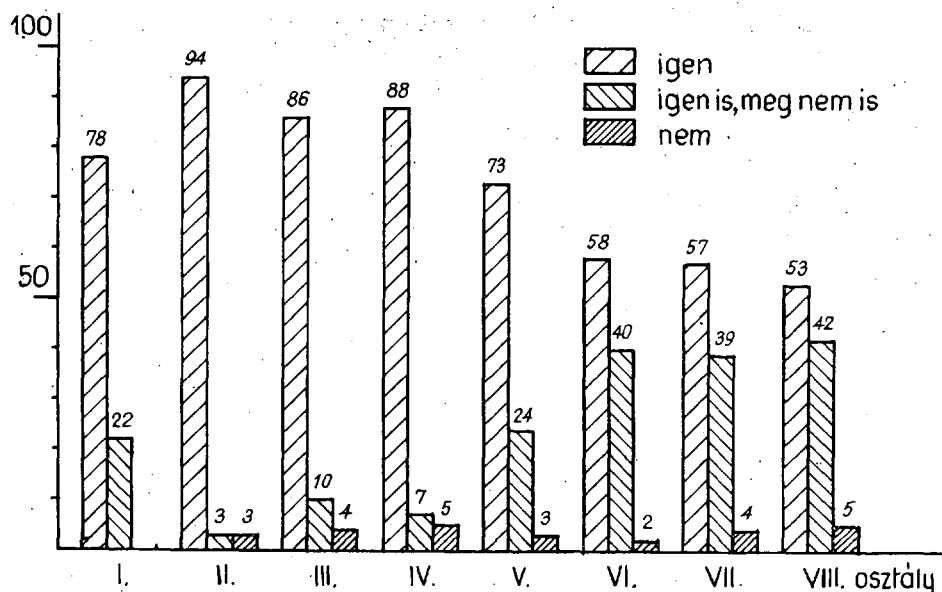
Az előzőekben már vázolt témánk konkrét megismerése, feltárása érdekében, a már említett módszerek segítségével vizsgálatunkat az alábbi három mintavételi területen végeztük el: a) *Városi osztott iskolákban* (megjegyezzük, hogy a mintavételt ezen belül is arányosan végeztük a belső-, a külső- és a perem kerületek iskolába járó tanulóinak megoszlása szerint. Az értékelést viszont az egységes összkép végett elkülönítés nélkül végeztük el); b) *Falusi osztott iskolában* és c) *Falusi osztatlan iskolában*.

A tanév első napjaiban kapott válaszokban a nyár folyamán számos alkalommal újra és újra végiggondolt s feltételezéseink szerint a személyiségen többszörösen átszűrődött („leülepedett”) állásfoglalásokat kaptunk. Más vonatkozásban pedig számos külső (szülői követelés, büntetés, kívánság stb.) és belső (megbánás, becsvágy, önbecsülés, életcél stb.) motívum hatására pszichológiai szempontból figyelmet érdemlő elhatározások, tervek foglalkoztatják a gyermekeket. E körülmény kétségtelenül érdekes adalékokat szolgáltat az iskolához való viszony tanulói vélemények alapján történő megítéléséhez.

1. A városi osztott iskolába járó tanulók iskolához való viszonya

A városi iskolák tanulói körében végzett vizsgálatunk statisztikai értékei alapján a következő megállapításokra jutunk:

a) *A kisiskolás korú tanulók iskolához való viszonyát illetően a pozitív tendencia dominál, melynek legfőbb bizonyítéka a 86,5%-os átlagérték.* Az ábrán is jól észlelhető, hogy a tanulók legnagyobb része szívesen kezdi a tanévet. Az ábrán feltüntetett értékek részletesebb vizsgálata arra mutat, hogy egyes osztályok tanulóinak iskolához való viszonya az átlagnál (86,5%) magasabb. Ez vonatkozik mindenekekelőtt

1. sz. ábra

a II. osztályosok +7,5%-os és a IV. osztályosok +1,5%-os átlag feletti értékeire. Figyelmet érdemel az I. osztályos tanulók iskolához való viszonyának az átlag alatt —8,5%-kal, a III. osztályosok —0,5%-kal alacsonyabb értéke. A vizsgálat során nyert adatok tükrében tehát a tanulók iskolához való viszonya legjobb a II., IV. s viszonylag legalacsonyabb az I. és III. osztályban.

A felsorolt mutatók arra engednek következtetni, hogy az alsótagozatos nevelők többsége — rajtuk keresztül az iskola — kedvező hatást gyakorol a tanulókra. A gyermekek írásbeli és szóbeli válaszai alapján megemlítünk néhány fontosabb tényezőt, amelyek magyarázatot adnak a fentebb feltüntetett adatok értékeinek alakulására vonatkozóan. Az általános iskolák alsótagozatos nevelői feltehetően megfelelő lehetőségeket biztosítanak a kisiskolások közvetlen érzelmi kapcsolatot, támaszt, biztonságot kereső lelki sajátosságainak figyelembe vételére. Az életkor fő tevékenységi formáját, a tanulást a nevelők általában előnyösen kapcsolják össze játékkal, mozgással, aktivitással, ami a tanulók igényének leginkább megfelel. Oktatómunkájukban pedig központi helyet kap az ismeretek „élményesített” átadása. A gyakori szerepléssel, feleltetéssel a gyermekek elegendő sikerélményhez jutnak, ami biztosítja aktivitásukat és pozitívan befolyásolja az iskolához való viszonyuk alakulását. A válaszok alapján megállapítható, hogy az iskolák többsége megfelelő tartalommal tudja megtölteni a 6—10 éves gyermekek főbb tevékenységi körét. A gyermekek válaszaiából az is kiderül, hogy a játszótársi és baráti kapcsolatok (különösen a III., IV. osztályos tanulók körében) *iskolaközpontúvá* válnak. E néhány fontosabb tényező számbavétele után érthető, hogy a 6—10 évesek iskolához való negatív viszonya százalékosan is csak minimális arányú.

A negatív viszony átlaga (I—IV. o.) alacsony, számszerűen 3%. Az ábra ezen értékeinek vizsgálata során azt tapasztaljuk, hogy az egyes osztályok negatív viszonyának mutatói különbözőek. Mindenekelőtt szembetűnik az, hogy osztályonként felfelé haladva a negatív viszonyok százalékos arányai növekednek: I. o. 0%, II. o. 3%, III. o. 4%, IV. o. 5%. Ezt a tendenciát bizonyára nem tekinthetjük véletlennek. Feltehetően az iskolai hatások rendszerének a kisiskolások személyiségében megmutatókozó sajátos helyzete tükröződik.

Kisebb jelentőségű problémát jelent a negatív viszony átlagától való eltérés. Az ábráról is leolvasható, hogy a 3%-os átlagnál alacsonyabb értékek csak az I. osztályosoknak van (0%), s magasabb százalékot a III. (+1%) és a IV. osztályosok (+2%) mutatnak. Ennek oka feltehetően a különböző forrásokból eredő sikertelenségi élménynek mind több gyermekre történő kiterjedésével és halmozódásával kapcsolatos.

Érdekes a „kéttenyzős” viszony 10,5%-os alacsony átlaga. Az ábra értékeinek elemzése során szembetűnik az I. osztályosok — a kisiskolások átlagához (10,5%) viszonyított — magasabb (22%) százaléka, ami +11,5%-os eltérést jelent. A korcsoport többi osztálya alatta van a 10,5%-os átlagnak: a III. osztályosoké —0,5%-kal, a IV. osztályosoké —3,5%-kal, a II. osztályosoké pedig —7,5%-kal kevesebb. Az I. osztályosok után a „kéttenyzős” viszonyt a III. osztályosoknál 10%-kal, a IV. osztályosoknál pedig 7%-os értékkel találtuk a legmagasabbnak. Amennyiben az I. osztályosok százalékos értékeit külön problémának tekintjük — erre később visszatérünk —, akkor itt is megállapíthatjuk, hogy osztályonként felfelé haladva a „kéttenyzős” viszony százalékos aránya bizonyos töréssel ugyan, de trendszámítással kimutatható növekvő tendenciát jelez.

Az okok közül a gyermekek válaszai alapján itt hármat emelünk ki: 1. a nevelők egy kisebb részének az átlagtól eltérő kedvezőtlen magatartása; 2. a szülők helytelen otthoni rendszabályai, melyeket gyermekeik tanulmányai fokozására alkalmaznak. Az ilyen erőszakos otthoni előírások kedvezőtlenül hatnak a tanulók iskolához való

viszonyára; 3. a hibás társas kapcsolatokra visszavezethető jelenségek, mint amilyen a csúfolódás, a megszégyenítés, a barátok hiánya, a verekedés stb.

b) *A felső tagozatos tanulók* iskolához való pozitív viszonyának átlagos értéke 60%. Itt már nem olyan egyértelmű a helyzet, mint az alsó tagozatban. A felső tagozatos serdülők életkori sajátosságaiból adódik, hogy itt az iskolához való viszony is összetettebb már. Az ábra százalékos értékei mutatják, hogy az átlag (60%) felett találjuk az V. osztályosokat + 13%-kal. A többi osztály fokozatosan csökkenő értéket mutat: VI. o. - 2%, VII. o. - 3%, VIII. o. - 7%. Megállapíthatjuk, hogy a pozitív viszony fokozatosan csökken. A pozitív választ adókat befolyásoló, leggyakrabban előforduló iskolai hatások típusai: a széleskörű megismerési igény kielégítése, az érdeklődés területének megfelelő tevékenységi lehetőségek biztosítása, az iskolai ismeretanyag érdekes feldolgozása, a tanulók romantikus igényének figyelembe vétele, a tanárok megértőbb, a tanulókat felnőttszerűen kezelő magatartása, a tanult ismeretek és a választandó életpálya összefüggésének felismerése. Ehhez járul még, hogy ebben az életkorban különösen jelentőssé válnak a gyermekek számára a társas kapcsolatok, amelyeket az iskola általában igyekszik elősegíteni.

A negatív viszonyulások átlaga (V - VIII. o.) 3,5% ami azt jelenti hogy minimális azon tanulók száma, akiknek az iskolával összefüggő és meghatározó kapcsolata — élményeik alapján — egységesen elmarasztaló lenne. Mégis megjegyezzük, hogy a VI. osztályosok kivételével a százalékos értékek aránya az alábbiak szerint növekszik: V. o. 3%, VI. o. 2%, VII. o. 4%, VIII. o. 5%. A negatív viszonyt előidéző hatások közül leggyakrabban a megterhelő tanulást, a túlzottan fegyelmezett zárt életformát, a társtalanságot és a tanárok rideg, elutasító magatartását említik a tanulói megnyilatkozások.

A „kéttenyezős” viszony (V - VIII. o.) 35%-os átlagot mutat, amely az egyes osztályokban a következőképpen alakul: V. o. - 11%, VI. o. + 5%, VII. o. + 4%, VIII. o. + 7%.

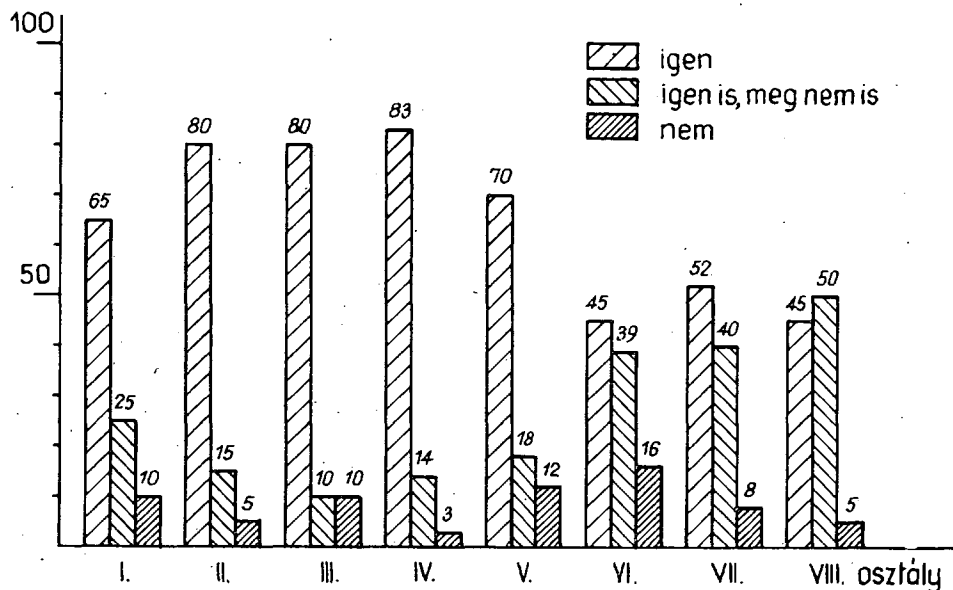
A serdülők válaszaiból kiderül, hogy az iskolához való vonzódásukkal egyidejűleg egyre inkább bíráló szemmel kezdik nézni az iskolai életet. Amíg a kisiskolások többségének általában minden tetszik, ami az iskolával kapcsolatos, addig a serdülők kritikai állásfoglalása egyre inkább erősödik, tudatosabbá lesz, és mindinkább mélyebb tartalmi problémákra irányul. Egyre nagyobb figyelmet fordítanak az oktatómunka megszervezésében és minőségében mutatkozó fogyatékoságokra. Így a serdülők bíráló állásfoglalása és őszinte, iskolához kapcsolódó vonzalma sajátosan ötvöződik a „kéttenyezős” viszonyban. A bíráló megjegyzések akkor válnak negatív vagy „kéttenyezős” viszonyná, ha a gyermekek észrevételeit nem követik ésszerű változások. Az a tény, hogy a pozitív viszonyok csökkennek, a „kéttenyezős” válaszok pedig emelkednek, arra hívja fel a figyelmet, hogy a serdülők életkori sajátosságai és az iskolai hatások között olyan ellentmondások rejlenek, amelyeket még alaposabban tanulmányozni kell. Feltehetően az iskolai hatások megváltoztatásával ezek az ellentétek feloldhatók.

2. A falusi osztott iskolába járó tanulók iskolához való viszonyának alakulása

A városi osztott iskolába járó tanulók iskolához való viszonyára vonatkozó fentebbi megállapításaink érvényesek a falusi osztott iskolák helyzetére is. Ezért csak az olyan jelentősebbnek tűnő problémákkal foglalkozunk, mint az I. osztályosok viszonylag alacsony (65%) pozitív viszonya, a VI. osztályban jelentkező törésvonal és a VIII. osztályosok érdeklődésében jelentkező problémák.

Az I. osztályosok tanév eleji, alacsonyabb értékű pozitív viszonyának okát vizsgálatunk szerint a szülőknek az iskolai életre előkészítő helytelen tevékenységében találhatjuk meg. Az 5—6 éves gyermekek jelentős részét még ma is ijesztgetik, rémítgetik, fenyegetik stb. az iskolával. Így a tanulók egy része félelemmel és előítéletekkel, gátlásokkal kezdi meg a tanévet.

A negatív viszony százalékos értékei az ábra szerint is észrevehetően magasabbak, mint a városi tanulóknál. Erőteljes eltérés mutatkozik a VI. osztályosoknál. Amíg a városi iskolák tanulóinak pozitív válasza a VI. osztályban 45%-ot mutat, ad-

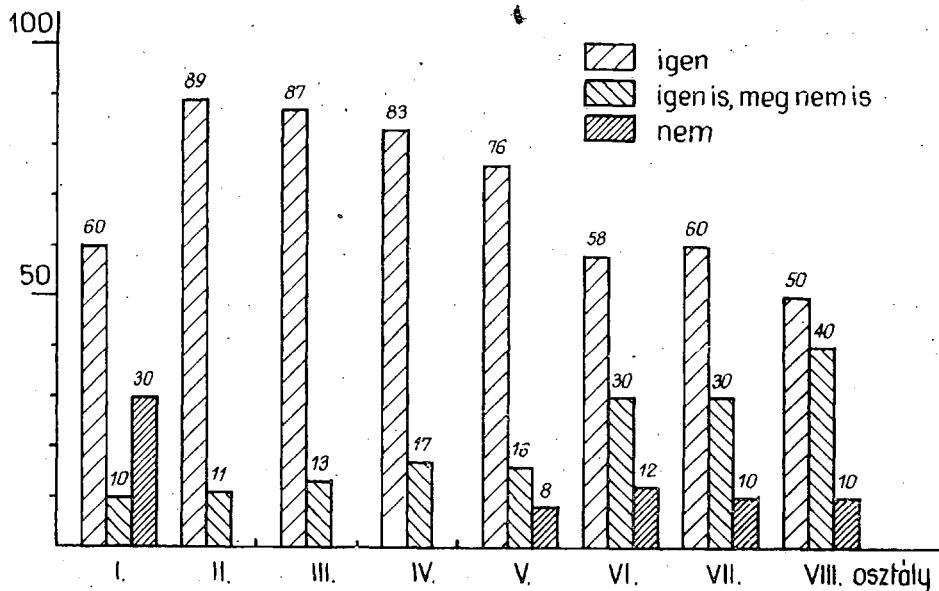
2. sz. ábra

dig a falusi osztott iskolákban ez 13%-kal alacsonyabb. A falusi iskolák VI. osztályos tanulóinak negatív válasza ennek megfelelően 14%-kal magasabb. A probléma magyarázatát abban látjuk, hogy bár mindkét települési területen a VI. osztályban jelentkezik „törésvonal”, mégis a falusi iskolában jelentkeznek ezek a tendenciák erőteljesebben a kedvezőtlenebb személyi és tárgyi feltételek miatt. Ugyanakkor szembe-tűnő, hogy a falusi iskolába járó VIII. osztályosok „kettényezős” viszonya magasabb a pozitív viszonyok arányainál. A válaszok alapján a közvetlen okot az iskolai tanulmányi munka iránti érdektelenségben és az iskolán kívüli gyakorlati tevékenység felé fordulásában találjuk. A tanulók véleménye szerint az iskolai ismeretek nem kapcsolódnak eléggé a falusi élet legfontosabb tennivalóihoz, így mindinkább unalmassá, szárazzá és érdektelenné válnak.

3. A falusi részben osztott iskolába járó tanulók iskolához való viszonyának alakulása

Az előző két mintavételi terület környezeti hatásaitól eltér a falusi részben osztott iskolák tanulóinak helyzete. A sajátos családi, iskolai körülmények ellenére a tanulók iskolához való viszonyának tendenciái nem térnek el jelentősen a városi és az

osztott falusi iskolákban kapott eredményektől. A pozitív válaszok száma az alsó tagozatos tanulóknál 86%, a felsősöknél 61%. Mindenekelőtt szembetűnik az, hogy az eddigiekhez viszonyítva itt találjuk a legkisebb különbségeket. Ennek okát többek között a környezeti tényezők kiegyensúlyozottságában látjuk. Nem lényegtelen az a körülmény sem, hogy a tanulóknak a felsőbb osztályokban is egy nevelőhöz kell al-

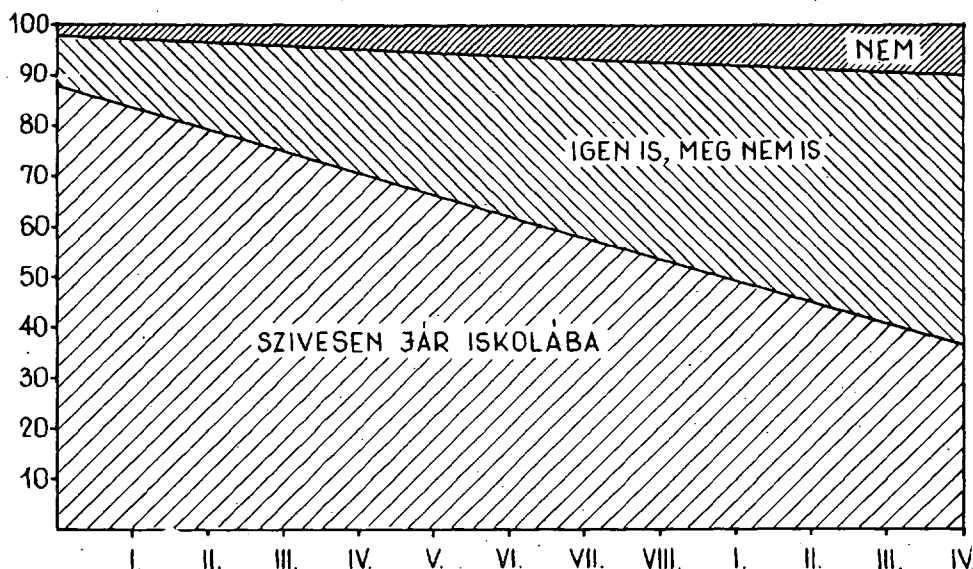
3. sz. ábra

kalmazkodniuk. A környezeti és iskolai körülmények, élethelyzetek egyszerűbbek, természetesebbek. A környezetből eredő hátrányra enged következtetni az I. osztályosok alacsony (60%-os) pozitív válasza. A megkérdezett I. osztályosok közül egy sem járt rendszeresen óvodába. Jellemző az iskolához való viszonyra, hogy a „kéttenyezős” válaszok százalékos értékei a városban, illetve a községben lakó gyermekekéhez viszonyítva alacsonyak. Ezzel szemben a negatív válaszok háromszor nagyobb (10%) értéket mutatnak. Mindezt, mint már említettük az egyszerűbb, áttekinthetőbb, természetesebb életkörülményekkel magyarázhatjuk, melyben viszonylag könnyebb a pozitív és negatív viszonyok egymástól való egyértelműbb elkülönítése.

4. A három mintavételi terület adatainak összesítéséből kimutatható általános helyzetkép

Az ábrán látható arányokat a három területen kapott gyakoriságok *trendszámítással* történő kiegyenlítésével kaptuk. Az ábra felosztása világosan mutatja, hogy a megkérdezett tanulók többsége mind a három mintavételi területen szívesen jár iskolába, örömmel kezdi a tanévet. Az alsó tagozatos gyermekek pozitív viszonya általában magasabb értékeket mutat, mint a felső tagozatos serdülőknél. Világosan kitű-

nik viszont az is, hogy osztályok szerint felfelé haladva a pozitív kapcsolat csökkenő tendenciát mutat. Ugyanakkor a „kéttenyezős” viszony csaknem ugyanilyen arányban növekszik. A kétféle viszonyulás változását jól érzékelhetjük az ábrán a „szívesen jár iskolába” és az „igen is meg nem is” területét elválasztó vonal segítségével, amely

4. sz. ábra

90%-ról 39%-ra csökken. Ugyanezen vonal jelzi a „kéttenyezős” viszony növekedését. Az iskolához való negatív viszonyulás minimális százalékos értékeket mutat, de osztályok szerint felfelé haladva ez is emelkedik, ami jól szemléltethető az ábra „igen is meg nem is” és „nem” területeit elválasztó vonal segítségével.

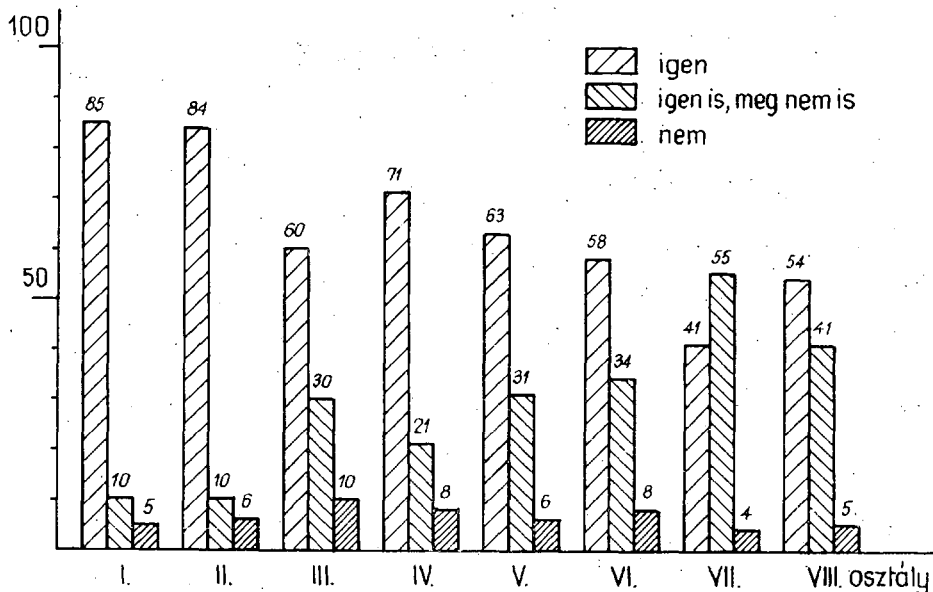
A tanév eleji felmérés kontroll vizsgálata

A második vizsgálatunkat azért tettük négy hónappal későbbre — decemberre —, mert ez a négy hónap az, amely alatt nap mint nap újabb és újabb iskolai élményeket szereznek a tanulók. Ez elegendő ahhoz, hogy a tanév elején érvényes iskolához való viszony vagy újra megerősödjék, vagy szükség esetén — kellő megalapozottsággal — megváltozzék. Így a decemberi vizsgálat adatainak a szeptemberi eredményekkel történő összehasonlítása alapján nyert értékeiből feltehetően megbízhatóban kimutathatók lesznek az iskolai hatások által előidézett személyiség változások tendenciái. A két vizsgálat adatszerű összehasonlítására azt a megoldást választottuk, hogy először közöljük az adott mintavételi terület (városi, falusi osztott és részben osztott iskolák) decemberi értékeit mutató ábrát, majd megvizsgáljuk a hasonlóságokat és eltéréseket a szeptemberi helyzethez képest.

1. A városi osztott iskolában járó tanulók iskolához való viszonyának alakulása szeptembertől decemberig

A decemberi vizsgálat értékei

Az első és ötödik számú ábra statisztikai értékeinek összehasonlítása alapján a két időszakban a kisiskolások és a felső tagozatos serdülők iskolához való viszonyában a következő hasonlóságokat és különbségeket találjuk. Legáltalánosabb megállapításként az szűrhető le, hogy a tanulók nagyobb többsége pozitív viszonyban

5. sz. ábra

marad az iskolával, vagyis a négy hónapos iskolai tevékenység alapvető változásokat nem idézett elő. Ebből arra következtethetünk, hogy a tanulók többségének tanévi eleji elképzelését, várakozását az iskola általában megvalósította.

A helyzetet konkrétan elemezve korcsoportonként a következő jelenségek hívják fel magukra a figyelmet:

a) A kisiskolások vizsgálati értékeiben mutatkozó hasonlóságokat illetően megállapíthatjuk, hogy a pozitív viszony százalékos aránya a második felmérés alkalmával is magasabb a felső tagozatosokénál. A harmadik osztály értékei most is alacsonyabbak, mint a második és negyedik osztályosoké. Ugyancsak egyezik a „kéttenyzős” viszony emelkedése a 6–10 éveseknél osztályonként felfelé haladva. E korcsoporton belül — mindkét vizsgálatnál — a harmadik osztályosok „kéttenyzős” viszonya a legmagasabb. Ez az alsó tagozatban egy sajátos „törésvonal” jelenlétére utal. A korcsoport negatív viszonyainak értékei — megegyezően az első vizsgálatnál — most is osztályok szerint felfelé haladva növekednek. Ezen belül legmagasabb értéket a harmadik osztályok mutatnak.

A két vizsgálat adatainak összehasonlításánál legszembetűnőbb az első osztályosok pozitív viszonyulásának 7%-os emelkedéséből adódó különbség. A gyermekek

a változást azzal indokolják, hogy megszerették tanítójukat, s érdekesnek, vonzóknak találják az iskolai életformát.

A különbségeket vizsgálva az alsó tagozatosok pozitív viszonya a második vizsgálat időszakában 15%-kal csökkent. A tanulók válaszaiból elsősorban az derül ki, hogy nem tudnak olyan érdemjegyet szerezni, amelyet szüleik szeretnének, és ez a konfliktus szorongássá válik, s zavarja az iskolához való egyébként pozitív viszonyulást. Ezzel magyarázható, hogy a „kéttenyezős” és a negatív viszonyulások értékei az első vizsgálatához viszonyítva ilyen arányú eltérést mutatnak.

b) *A felső tagozatos serdülők* pozitív viszonya — az osztályok szerint felfelé haladva — mindkét vizsgálatban egyaránt csökken, a „kéttenyezős” viszony pedig emelkedik. A negatív viszony — a VI. osztályosok értékeinek eltérésétől eltekintve, — a decemberi vizsgálatig lényegileg nem változott.

Az eltérések vizsgálatánál azt tapasztaljuk, hogy a felső tagozatos serdülők pozitív viszonyának csökkenése decemberig — 6 %-os. Ehhez magyarázatként azt említjük meg, hogy az iskolában egyes tantárgyakat nem tudnak elég jól megérteni — matematika, fizika, kémia, nyelvtan —, és ezeket a hiányokat otthon sem tudják egyedül pótolni. Sokan bírálják az iskola merev rendszabályait, egyes tanárok türelmetlenségét, előítéletektől befolyásolt értékelését stb. Ugyancsak sokan említik a kudarcot és a drukkot, mint az iskolai viszony leginkább károsító jelenségeit. Feltűnő továbbá, hogy a decemberi felméréskor a VII. osztályosok pozitív viszonya 16%-kal csökkent, ugyanakkor a VIII. osztályosoknál ez az arány 1 %-kal emelkedett. A VII. osztályosok túlterhelésről panaszkodnak, kevésnek találják a kísérleti munkát, a nyelvi gyakorlás lehetőségeit, és sokallják a szövegszerű tanulást. A VIII. osztályosok pozitív viszonyának emelkedése általában továbbtanulással — vagy más pályaválasztási motívummal — kapcsolatos érdeklődéssel magyarázható.

2. A falusi osztott iskolába járó tanulók iskolához való viszonyának alakulása szeptembertől decemberig

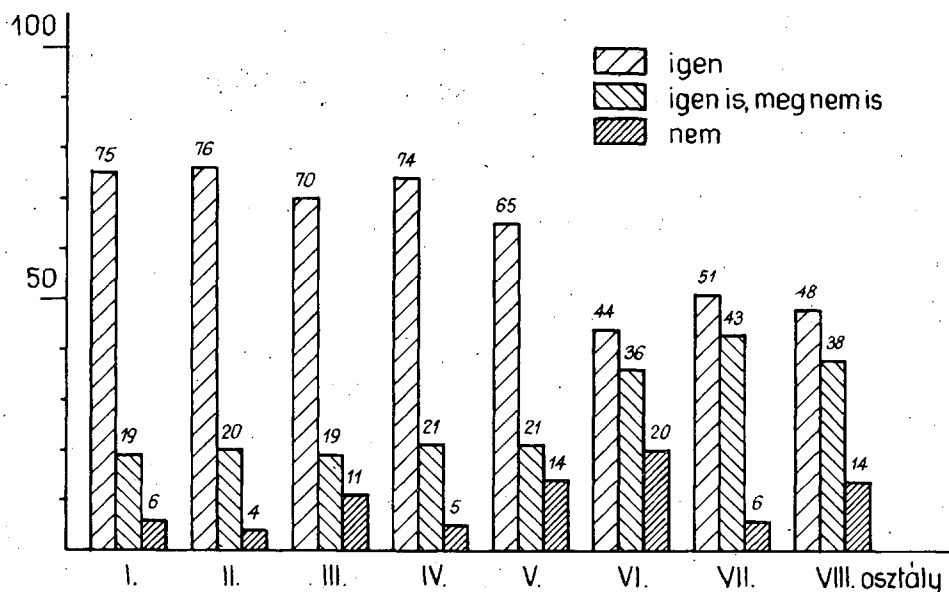
A decemberi vizsgálat értékei

a) *A kisiskolás tanulók* iskolához való viszonyának hasonlóságait a 2. és a 6. ábra értékeinek összevetésével érzékelhetjük. A két vizsgálat értékei és tendenciái megfelelést mutatnak az előzőekben már ismertetett városi iskolák tanulóinak statisztikai adataival. Ezért itt csak a különbségekkel foglalkozunk. Az I. osztályosok iskolához való pozitív viszonya a második vizsgálat idejére 10%-kal emelkedett. Ennek okát — a városiakhoz hasonlóan — az olvasási ismeretek elsajátításával és a helyes nevelő-növendék viszony kialakulásával magyarázzák.

A kisiskolások pozitív viszonyának alakulása a decemberi vizsgálat idejére — 3,3 %-kal csökkent. Legnagyobb a visszaesés a III. osztályos tanulók körében (10%). Az okok ugyan összetettek, mégis megemlítünk néhány, a tanulók válaszaiban leggyakrabban előforduló megállapítást. Az otthoni tanulást a játék miatt elhanyagolják, és ebből az iskolában problémák, konfliktusok keletkeznek. Gyakori, hogy a társas kapcsolatokat és közösségi magatartást olyan tényezők zavarják meg, mint az erőfitogtatás, a verekedés, a csúfolkodás stb. A nevelői tekintély pl. nem következik többé a tanító pozíciójából, hanem szinte nap mint nap meg kell küzdeni érte. Megkezdődik a tanító „igazságtalanságainak” felpanaszolása, sőt gyakran megtörténik a tanulókkal való szembeállítás is pl. a nevelő következetlensége, kivételezése stb. eseténben.

b) *A felső tagozatos serdülők* viszonyulásának megfigyelt mutatói megegyezést mutatnak az első vizsgálat eredményeivel.

Az V—VIII. osztályosok pozitív viszonyának átlaga a második vizsgálat idejére jelentéktelenül csak -1%-kal csökkent. A VI. osztályosok negatív viszonyának mutatói decemberre 4%-kal, a VIII. osztályosoké pedig 9%-kal emelkedtek. Az V. osztályosok viszonyában beálló változás a már említett iskolai „törésvonal” komplex problémáiból adódik, amelynek elsősorban tantervi és iskolaszervezési kérdései igényel-

6. sz. ábra

nek részletesebb elemzést. A VIII. osztályosok egy részének — ezek közül elsősorban is — a tovább nem tanulók válaszaira figyelhetünk fel. Ezek a tanulók az iskolai tevékenységet terhesnek mondják, érdeklődésük a konkrét kereseti lehetőségek felé fordul, nem teszik magukévá az iskolai követelményeket, s így egy részük dacosan szembefordul az iskolával.

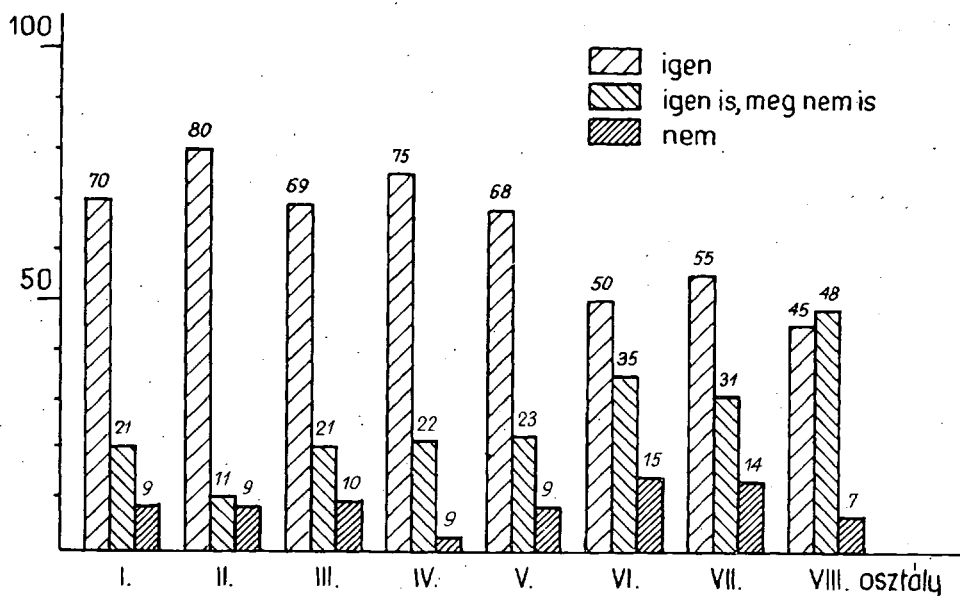
3. A falusi részben osztott iskolába járó tanulók iskolához való viszonyának alakulása szeptembertől decemberig

A decemberi vizsgálat értékei

Az összehasonlítást a 3. és 7. ábra adatai alapján végezzük.

a) A kisiskolásokra vonatkozó értékek különbségeit vizsgálva azt észlelhetjük, hogy pozitív viszonyulásuk szeptembertől decemberig — 6,2%-kal csökkent. Az okok közül csak az iskolától való nagyobb távolságot, a részben osztott oktatás számos nehézségét — a közvetlen foglalkozások alacsony számát, a tárgyi és személyi feltételek hiányosságait — emeljük ki. Az eltérések közül kiemelkedik még az I. osztályosok pozitív viszonyulásának 10%-os emelkedése. Így is csak 70%-ra emelkedik a pozitív viszonyulás értéke, ami a többi mintavételi terület mutatóinál általában 10—15%-kal alacsonyabb. Ennek egyik okát — vizsgálati anyagaink alapján — az I. osztályokkal történő iskolai közvetlen foglalkozás hiányából eredő túlterhelésben látjuk. A tanu-

lók sem az iskolában, sem otthon nem kapják meg azt a közvetlen segítséget, amelynek alapján a velük szemben támasztott iskolai követelményeknek megfelelnének. Ugyancsak az I. osztályosokkal kapcsolatban említjük meg, hogy a szeptemberi vizsgálat alkalmával negatív viszonyulásuk 30%. Ez decemberig 90%-ra csökken. A gyermekek válaszai ezzel kapcsolatosan arról tanúskodnak, hogy előítéleteik, belső szorongásaik és félelmek majdnem teljesen elmúltak. A III. osztályosok iskolához

7. sz. ábra

való viszonya úgy tér el az előző mintavételi területek értékeitől, hogy az első vizsgálatkor nem mutatkozott az úgynevezett „törésvonal”, ellenben a második alkalommal igen. Ennek magyarázatát a részben osztott iskolák tanulóinak lassú fejlődési lehetőségeiben találjuk meg.

b) A felső tagozatos serdülők mért értékei közötti különbség a két vizsgálati idő alatt — 6,5%-os csökkenést mutat a pozitív viszonyban. Ennek arányában természetesen növekednek a „kéttényezős” és a negatív viszonyok értékei. A III. és VIII. osztályosok „kéttényezős” viszonyának százalékos arányai + 8%-os növekedést mutatnak. Amíg a III. osztályban ez az emelkedés elsősorban túlterhelésből adódik, addig a VIII. osztályosok körében a jó viszony megromlásának legfőbb oka az iskolai élet iránti érdeklődés csökkenő tendenciája.

* *

Vizsgálatunkban arra törekedtünk, hogy megfelelő módszerek csoportosításával keressük az iskolához való viszony pszichológiai problémáinak diagnosztikai lehetőségeit. Az alkalmazott *explorációs* eljárások (kérdőív, dolgozat, egyéni- és csoportos beszélgetés) lehetővé tették számunkra a téma konkrétabb megközelítését. Az adatok megbízhatóságához, elemzéséhez azonban szükségesnek tartottuk az extenzív eljárások *kísérleti módszerekkel* történő kiegészítését. A vizsgálati értékek általánosíthatóságát (95%-os biztonság) a matematikai-statisztikai módszerek egyszerűbb

formáinak alkalmazásával értük el. A vizsgálati adatok alapján megállapíthatjuk, hogy a *tanulók iskolához való viszonyára* — a két vizsgálat alkalmával mind a három mintavételi területen — túlnyomó részt a *pozitív helyzetkép* jellemző. Ez arra enged következtetni, hogy az iskolai nevelési feltételek rendszere — lényegét tekintve — a tanulók személyiségére gyakorolt fejlesztő hatás szempontjából kedvezőnek mondható. A további vizsgálatok egyik feladata lesz e pozitív iskolai hatások pszichológiai természetének differenciáltabb feltárása és szélesebb körű érvényesülésének előkészítése.

Az egyes életkorok iskolához való viszonyának adatait összehasonlítva, arra a megállapításra jutunk, hogy osztályok szerint felfelé haladva a *pozitív viszonyulás folyamatosan csökken*, a „*kéttényezős*” és a *negatív kapcsolat viszont emelkedő tendenciát mutat*. Ez a tény arra hívja fel figyelmünket, hogy az életkorok előrehaladásával az iskola mind kisebb hatást tud gyakorolni a gyermekek személyiségére. Ezt a tendenciát természetesen többoldalú vizsgálattal ellenőrizni kell, mert csak így munkálkodhatunk a folyamat pozitív irányú megváltoztatásán.

A vizsgálati adatok korcsoportonkénti összehasonlítása arra enged következtetni, hogy a kisiskolás tanulók iskolához való pozitív viszonya sokkal magasabb százalékarányokat mutat, mint a felső tagozatos serdülők értékei. A vizsgálat igazolni látszik azt, hogy a 6—10 éves gyermekek főbb iskolai tevékenységi területei általában kielégítik az életkori igényeket. Ezzel szemben a felső tagozatos serdülők összetettebb tevékenységi igényét az iskola csak részben tudja kielégíteni. A serdülők életkori sajátosságait az iskola — különböző okok miatt — kevésbé tudja figyelembe venni, s így a „kamaszok” iskolához való viszonyában átmenetileg olyan ellentmondások jelentkeznek, amelyeket még nem tanulmányoztunk eléggé. Az iskolához való viszonyban ennek ellenére sajátosan ötvöződik a serdülők bíráló állásfoglalása és az őszinte vonzalom.

A három mintavételi terület (városi, falusi osztott, falusi részben osztott) iskolához való viszonyának főbb tendenciái megegyezést mutatnak. Észrevehetően kedvezőtlenebb értékelést a falusi részben osztott iskolák egyes osztályaiban találtunk, melynek mélyreható okait nevelésszociológiai és szociálpedagógiai vizsgálat segítségével lehet pontosabban felderíteni.

A vizsgálat közötti időszakban — szeptembertől decemberig — is csökkent a tanulók pozitív viszonyulása, ami az oktató-nevelő munka további javítása, a „nevelésközpontúság”, a korszerű oktató tevékenység konkrétabb „lélektani” megközelítésének szükségességére hívja fel a figyelmet.

Az egyes korcsoportokon belül feltűnő az I. osztályosok iskolai munkára történő előkészítésének hiánya, valamint a III. és VI. osztályokban észlelhető „törésvonal”, amely a felsőbb osztályokban sem oldódik fel teljesen. A „törésvonalakkal” kapcsolatos megállapításaink jelzéseknek tekinthetők, amelyek legfeljebb csak kiinduló adatokat kívánnak szolgáltatni egy később elvégzendő komplex vizsgálathoz.

Az elmondottakon túlmenően megalapozottnak látszik az az általános következtetés, hogy a tanulók iskolához való pozitív viszonyának alakulásában döntő feltétel az életkori sajátosságok és az iskola nevelői hatásrendszere összhangjának biztosítása. E probléma legfontosabb kérdése a gyermekek életkori sajátosságainak az adott iskolai élethelyzetben történő felismerése és a személyiség fejlődését biztosító legoptimálisabb tevékenységi formák megszervezése. Ennek érdekében a pedagógusoknak megalapozottabb, szakszerűbb személyiségismeretre lenne szükségük.

Az iskolához való viszonyban e dolgozatban bemutatott helyzetképszerű feltárása után behatóbban tanulmányozni kívánjuk a kiváltó okok lélektani összetevőit, és keressük azokat a nevelési feltételeket, amelyeknek a segítségével fokozható lenne a pozitív viszonyulások arányainak növelése.

- Ádám Péter, 1960. A gyermekek teljesítőképességének és munkabírájának néhány kérdése. *Köznevelés*, 243—252. l.
- Dr. Ágoston György—Dr. Veszprémi László, 1967. A pedagógusok magatartásának hatása a tanulók teljesítményeire egy vizsgálat tükrében. *Pedagógiai Szemle*, 198—209. l.
- Csilikin, M. G., 1964. Technikai eszközök használata az oktatásban. *Audio—vizuális Technikai és Módszertani közlemények*, 7—14. l.
- Dr. Duró Lajos, 1964. Időszzerű nevelésleléktani vizsgálatok a Szovjetunióban. *M. Pszichológiai Szemle*, 281—287. l.
- Forrainé Dr. Bánlaki Erzsébet, 1965. Sürgetés hatása az iskolai teljesítményre különböző mértékben szorongó 7—9 éves tanulók esetében. *M. Pszichológiai Szemle*, 53—59. l.
- Forrainé Dr. Bánlaki Erzsébet, 1965. Szorongás hatása különböző értelmi fejlettségű 7—9 éves tanulók teljesítményére különböző pszichikus tenziót keltő kísérleti helyzetekben. *Kandidátusi értekezés tézisei*, 14. l.
- Galperin, P. JA., Zaporozsec A. V. és Elkonyin D. B., 1964. A tanulók ismereteinek, jártasságainak kialakulása és az új iskolai oktatási módszerek. *M. Pszichológiai Szemle*, 372—383. l.
- Dr. Gegesi Kiss Pál és P. Libermann Lucy, 1963. Általános magatartási rendellenességek gyermekkorban. *M. Pszichológiai Szemle*, 1—46. l.
- Dr. Gegesi Kiss Pál és P. Libermann Lucy, 1965. Személyiségzavarok gyermekkorban. *Akadémiai Kiadó, Budapest*, 525 l.
- Dr. Gegesi Kiss Pál, 1966. Az ember és a környezet kapcsolatának jelentősége gyermekkorban. *M. Pszichológiai Szemle*, 333—356. l.
- Dr. Geréb György, 1962. Kísérletek a fáradtság lélektanának köréből. *Akadémiai Kiadó, Budapest*, 215. l.
- Dr. Jausz Béla, 1961. A tanulók túlterhelésével kapcsolatban végzett vizsgálatok a debreceni általános és középiskolákban. *M. Pedagógia*, 40—56. l.
- Dr. Kiss Árpád, 1961. Iskolás tanulók megterhelésének vizsgálata. *M. Pedagógia*, 6—39. l.
- Kounin, J. S. Gump, P. V., 1961. A büntető és nem büntető tanárok hatása a gyermekek iskolai rossz viselkedéséből alkotott fogalmaira. *Journal of Educational Psychology*, 1. sz. 44—49. l.
- Dr. Lénárd Ferenc, 1961. A túlterhelés néhány pszichológiai vonatkozása. *M. Pedagógia*, 57—62. l.
- Ormai Vera, 1962. Különböző nevelői magatartásformák hatása egy osztály tanulóinak a tantárgy iránti érdeklődésére és munkafegyelmére. *M. Pedagógia*, 382—417. l.
- Surányi Gábor, 1966. Tanulói vélemények az iskoláról, tanárokról, tanulókról. *Acta Paedagogica Debrecina*, 19—27. l.

ДАННЫЕ О ПСИХОЛОГИЧЕСКОМ ИССЛЕДОВАНИИ ОТНОШЕНИЯ УЧАЩИХСЯ К ШКОЛЕ

Вецко Йозеф

В введении мы постараемся дать описание нашей программы психологического исследования об отрицательных влияниях в формировании личности.

В первой части статьи мы даём литературный обзор, излагаем наше мнение об отношении школьного влияния на личность учащихся, и описываем методы наших исследований.

Во второй части при помощи статистических данных мы характеризуем отношение учащихся к школе в начале учебного года.

В третьей части сопоставляем отношение учащихся к школе в начале и середине учебного года.

ANGABEN ZUR PSYCHOLOGISCHEN UNTERSUCHUNG DER SCHÜLERVERHÄLTNISSE ZUR SCHULE

Dr. József Veczkó

In der Einführung wird das Programm einer weiteren Forschungsarbeit: „Die psychologische Untersuchung der Persönlichkeit gestaltenden Wirkung von ungünstigen Erziehungssituationen der Schule“ kurz bekannt gemacht.

Im ersten Teil wird eine Literatur-Übersicht gegeben, wird der Standpunkt des Verfassers im Zusammenhang der Verbindung zwischen den Wirkungen der Schule und der Persönlichkeit erklärt und werden die Untersuchungsmethoden mitgeteilt.

Im zweiten Teil wird das Verhältnis der Schüler zur Schule mit den Angaben der Untersuchungen am Anfang des Schuljahres demonstriert.

Im dritten Teil erklärt der Verfasser die Änderung der Schülerverhältnisse zur Schule auf Grund statistischer Werte der Untersuchungen von September und Dezember.

DOCUMENTS SUR LES RECHERCHES PSYCHOLOGIQUES CONCERNANT LE RAPPORT DES ÉLÈVES A L'ÉCOLE

József Véczkó

Après l'introduction l'étude se partage en trois parties essentielles. Dans cette introduction nous exposons le plan du programme de nos recherches plus étendues intitulées: „L'étude des effets psychologiques de la formation de la personnalité dans les situations d'éducation défavorables à l'école.

Dans la première partie nous embrassons d'un coup d'oeil la littérature spéciale concernant cette question, puis nous exposons notre point de vue sur la corrélation entre les influences scolaires et la personnalité, ensuite nous présentons les méthodes de recherche. Dans la deuxième partie nous faisons un tour d'horizon documentaire sur la modification des rapports entre les élèves et l'école. Ces recherches étaient faites au commencement de l'année scolaire. Dans la troisième partie en mettant en parallèle les données statistiques des mois de septembre et de décembre nous analysons quel est le rapport des élèves à l'école.